

și observația arheologului G. Galavaris, care a descoperit două modele diferite de peceți: un model pentru pâinile euharistice și altul, probabil, pentru pâinile numite εὐλογία.⁶⁷⁰

3) Obiceiul împărțirii anafurei ar fi apărut abia în secolele al X-lea–al XII-lea, ca urmare a două cauze interdependente: a) a scăzut foarte mult râvna pentru împărtășirea deasă cu Sfintele Taine, inclusiv în rândul monahilor și b) s-a dezvoltat rânduiala Proscomidiei și a scoaterii Sfântului Agneț, după care rămăneau mai multe bucăți de pâine care erau consumate aproximativ cu aceeași pregătire duhovnicească ca și Sfintele Taine, și numai de cei care nu erau opriți de la Sfânta Împărtășanie.⁶⁷¹

Considerăm însă că nici una dintre aceste ipoteze nu poate fi examinată separat și, probabil, nu ar fi corect nici să vorbim despre trei ipoteze, ci mai degrabă despre trei etape ale aceluiași proces.

Ideea existenței unor alte pâini decât cele euharistice vine cu siguranță încă din primele secole, dar atunci întrebuintarea lor avea scopul unei simple binecuvântări (în aceeași măsură în care primim binecuvântare mâncând pâinea și vinul de la slujba Litiei), iar alteori, așa cum am arătat și în alt loc, un scop caritativ, pâinile respective fiind împărțite celor săraci⁶⁷². Ceva mai târziu, așa cum am arătat la punctul 2, aceleași pâini au căpătat probabil un alt sens, ele fiind destinate celor care erau opriți de la împărtășire sau aveau motive serioase de a nu se împărtăși, și tocmai de aceea au început să fie numite

această împărțire a pâinii binecuvântate care nu le era refuzată nici celor mai „păcătoși” (cf. A. ΠΟΗΟΜΑΡΕΒ, *op. cit.*, p. 486; Pr. Petre Vintilescu, *op. cit.*, p. 371).

⁶⁷⁰ Cf. A. ΠΟΗΟΜΑΡΕΒ, *op. cit.*, p. 486

⁶⁷¹ Cf. Canonul 10 al patriarhului Nicolae Grămăticul al Constantinopolului – secolul al XI-lea. Cu două secole mai devreme însă, patriarhul Nichifor al Constantinopolului permitea, prin Canonul 19, primirea Anafurei de către cei care sunt în perioada de penitență, dar numai în cazul în care respectivii și-au mărturisit păcatele.

⁶⁷² Vezi capitolul despre *Agape*, pp. 30-32.

ἀντίδωρον – termen care, doar în acest context, are o justificare logică și teologică.⁶⁷³ Abia în a treia etapă, anafura a fost percepută ca ceva asemănător și aproape alternativ Sfintei Împărtășanii⁶⁷⁴, impunându-se aproape aceleași reguli duhovnicești pentru întrebuintarea ei. Mai mult decât atât, am putea să vorbim și despre o a patra etapă, cea contemporană, când anafurei i se atribuie o sfințenie necunoscută până acum, mai ales că unii creștini se împărtășesc extrem de rar, mulțumim-

⁶⁷³ Aproximativ cu același înțeles întâlnim Anafura și în Biserica Apuseană. Despre ea avem mențiuni la Fericitul Augustin și în Canonul 9 al Sinodului de la Nantes (sec. VII). De multe ori, Anafura este numită la latini: *communio vicarius, dona vicaria panis* sau *panis benedictus*. După generalizarea ostiei, începând cu secolele al XI-lea– al XII-lea, pâinea pentru Anafură se pregătește după o altă rețetă decât ostia. Tot în Apus întâlnim pentru prima dată o rugăciune de binecuvântare a acestor pâini, ceea ce nu înseamnă nici pe departe o influență asupra obiceiului românilor ortodocși de a binecuvânta Anafura.

⁶⁷⁴ În acest sens, o contribuție foarte importantă au avut-o, încă din secolul al IX-lea, tipicurile mănăstirești de tradiție studită, care prevedeau ca în toate zilele în care nu era Liturghie, monahii și toți cei prezenți să mănânce, la sfârșitul Obedniței, Anafură rămasă probabil de la o Liturghie precedentă, cu o pregătire duhovnicească prealabilă. După opinia liturgistului apuseana Huan Mateos, această rânduială a sporit evlavia față de Anafură mai întâi în rândul monahilor, apoi și al mirenilor. Același Huan Mateos, consideră că prin secolele al XI-lea–al XII-lea Obednița, însoțită de primirea Anafurei, devenise atât de importantă pentru mănăstiri, încât ea a început să se suprapună cu rânduiala Liturghiei: Antifoanele Obedniței au început să ia locul celor obișnuite ale Liturghiei, iar la *Rugăciunea de după Amvon*, care inițial încheia Liturghia, s-a adăugat *Fie numele Domnului...*, Psalmul 33 și împărțirea Anafurei, toate din rânduiala Obedniței. Anume în acest mod, Anafura a devenit element constitutiv al fiecărei Liturghii, fiind luată inclusiv de cei vrednici de a se împărtăși cu Sfintele Taine. Interesant e că tot din această perioadă, tipicurile mănăstirești studite încep să accepte și chiar să reglementeze împărtășirea mai rară, admitând slujirea Liturghiei fără împărtășirea vreunui dintre monahi/credincioși (bineînțeles, exceptând clericii slujitori). În acest context, întrebuintarea Anafurei devenea o necesitate aproape obligatorie. (Cf. A. ΠΟΗΟΜΑΡΕΒ, *op. cit.*, pp. 485-486.)